

Je dobře, že Markéta Zandlová odolala „možným svodům“ jednoho z hlavních aktérů aromunské revitalizace a odhodlala se pustit se do tak složité spleti odkrývání různých verzí „aromunství“. Bylo by však také velmi zajímavé znát názory uvedených aktérů právě na autorčin pohled na jejich konstruování etnorevitalizačních strategií.

Text s obrazovou přílohou je poctivou a důkladnou studií, která by měla být součástí výuky ve všech kurzech zaměřených na studium etnicity.

Lívía Šavelková
(KSV FF, Univerzita Pardubice)

*Marta Toncrová – Silva Smutná (eds.),
Lidové písně z Podhorácka III. Tišnovsko
a Bystřicko. Muzeum Vysočiny Třebíč, p. o.,
Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha
– pracoviště Brno, Třebíč – Brno 2015,
512 s., + 8 stran barevných příloh.–*

„Do třetice všeho dobrého“, ano, tak by měl znít název tohoto příspěvku. A upřímně řečeno, škoda, že tato po všech stránkách profesionálně vytvořená třídílná edice lidových písní z Podhorácka definitivně končí. Vždyť v době, kdy není problém se kdekoli chopit nějakého dosud nepublikovaného písňového souboru, opatřit ho ilustracemi nejrůznější úrovně a bez jakéhokoli odborného ošetření – a plného chyb a nedorozumění – ho dát v plen dychtivé, ale nezasvěcené veřejnosti (a to nemluvím o přetiscích), tedy v této době se právě stává promyšlené, odborně kriticky pojaté a zároveň v tom nejlepším slova smyslu badatelsky, čtenářsky a uživatelsky zpracované vydání takového regionálního pokladu, jakým jsou *Lidové písně z Podhorácka I–III*, malým zázrakem. A díky za něj!

Podhorácko..., které jakožto kraj, region či subregion lze členit různým způsobem, bylo v rámci tohoto třísvazkového souboru knih lidových písní z mnoha důvodů rozvrstveno na tři oblasti: (1) *Náměštsko a Velkobítešsko* (jako jihozápadní část

Podhorácka), dále (2) *Třebíčsko, Hrotovicko, Moravskobudějovicko, Jemnicko* a konečně nyní (3) *Tišnovsko a Bystřicko*. Tedy toto kompletní Podhorácko, mimochodem nádherný kraj svažující se z různých končin Vysočiny k Brnu, je jako národopisná oblast zejména z vědeckého – etnomuzikologického a etnochoreologického – hlediska mimořádně zajímavá (a léta podceňovaná). Český tzv. západní instrumentální muzikantský typ mísí se tu s vokálním (až orientalizujícím) typem východním, ale v případě Podhorácka převažuje typ západní, což je u jinak víceméně *moravsky* chápaného regionu záležitost překvapující. Zmiňovali jsme se o tom již v předcházejících recenzích v souvislosti s prvními dvěma svazky, a zopakujme znovu, že písňový (hudební, taneční) repertoár Podhorácka je spíše záležitostí západně-instrumentální, což nikterak nesnižuje hodnotu tamější folklorní hudby.

Zrekapitulujme si nyní obsah a pojetí dosavadních svazků. Úvodem I. dílu (*Náměštsko a Velkobítešsko*) vymezují

editorky ve svých doprovodných studiích sledovaný region a subregiony. Marta Toncrová (EÚ Brno) připomněla nejednoznačnost termínu Podhorácko a z hlediska jeho vydělení jako národopisné oblasti se přiklání k pojetí Josefa Františka Svobody (*Od Horácka k Podyjí* 1924/1925, č. 2, s. 17–20). Za základ prvního svazku edice podhoráckých lidových písní byly vybrány tři stovky odpovídajících písňových titulů z brněnských akademických fondů a doplněny o zápisy ze současných výzkumů a z dalších zdrojů. A tak tomu bylo i nadále. Z význačných sběratelů působících v oblasti a věnujících pozornost zpěvním příležitostem, osobnostem interpretů a pečlivě pasportizaci písní jsou ve studiích jmenováni mj. Vratislav Bělík, Bohuslav Indra, Hynek Bím, Františka Kyselková a Robert Smetana, pro komparační práci je zdůrazněn význam rukopisné sbírky Jana Jurečky, jež nemohla být vzhledem k absenci nápěvů v edici využita. (Nemohla? A což ji vzít za základ případného IV. dílu, nikde přece nestojí, že takováto antologie by nemohla v jedné ze svých částí obsahovat jen písňové texty, stejně tak je tomu v tomto třetím dílu naopak s nápěvy k tancům? Mimochodem nápad výborný a po všech stránkách profesionálně provedený!)

Druhá z editorek třídílného vydání, Silva Smutná (MV Třebíč), charakterizovala v prvním díle subregion středního Podhorácka (Náměšť nad Oslavou, Velká Bíteš, Mohelno a několik desítek vesnic) jako celek sdílející po mnoho staletí společnou historii. Z hlediska tradiční kultury začala být oblast systematicky prozkoumávána teprve před několika lety, mnoho současných aktivit navazuje na lidové obyčeje a slavnosti. Jádrem studie tvoří líčení konkrétních jevů v rámci jednotlivých etap tradičního obyčejového cyklu na Podhorácku. Zvykoslovný cyklus roku otevírá autorka obdobím masopustu a končí svátkem Tří králů. Popisuje novodobé transformace

tradičních zvyků a zdůrazňuje význam institucionální podpory a především činnost folklorních souborů pro revitalizaci obyčejů (*královničky*). Předpokladem však zůstává obeznámenost současných folklorních tvůrců a realizátorů s kvalitními historickými popisy a záznamy někdejších sběratelů – v tom také spočívá hlavní význam odborně (kriticky, výkladově) pojatého vydávání těchto archiválií.

Zpracovatele, interprety, milovníky i badatele v oboru lidové písně pak v roce 2013 nesmírně potěšila skutečnost, že tak záhy vyšel druhý svazek plánované třísvazkové edice *Lidové písně z Podhorácka II*, tentokrát věnovaný jihozápadní části Podhorácka, konkrétně oblastem kolem Třebíče, Hrotovic, Moravských Budějovic a Jemnice. Jakkoli – ale zcela legitimně – sleduje série těchto publikací především praktické cíle (rozšířit a oživit písně v kraji, kde byly zapsány, aby mohly sloužit jako zdroj repertoáru pro místní folklorní soubory, školy apod.), seriózností svého zpracování se zároveň stává zodpovědným podkladem pro další odborné bádání. Druhý díl v tom nejlepší smyslu navázal na svazek první, který si vytkl za cíl oživit písně ze středního Podhorácka, tedy z okolí Náměšti nad Oslavou, Velké Bíteše a Mohelna. Svě síly a prostředky (za tradičního přispění ministerstva kultury) opět spojily obě předchozí instituce: Muzeum Vysočiny Třebíč, příspěvková organizace, a Etnologický ústav AV ČR, v. v. i. (dále jen EÚ), Praha – pracoviště Brno. A znovu s vynikajícím výsledkem.

Nu a jsme v současnosti. Opět po dvou letech (!) – a recenzent chce z vlastní zkušenosti zdůraznit, že při dodržení přísného vědeckého přístupu je to vlastně nesmírně krátká doba, která badatele-editora žene vpřed a vlastně mu znemožňuje jakoukoli jinou vedlejší rozsáhlejší odbornou činnost – tedy vychází třetí, a žel poslední díl *Lidových písní z Podhorácka III*, tentokrát věnovaný Tišnovsku a Bystřicku.

Písňový materiál je v rámci edice opět důmyslně tematicky, žánrově a funkčně rozčleněn na písně milostné – rekrutské a vojenské – žertovné a pijácké – písně ke kalendářním obyčejům – písně k obyčejům životního cyklu (písně o řemeslech a stavech jsou tentokrát vynechány nebo připojeny k jiným typům) – tance (přesněji melodie k tancům, materiál o to cennější) – písně epické – a netradičně, ale zcela správně, jsou připojeny zajímavé soubory: písně duchovní a pohřební – a písně k pouťům a procesím.

Publikaci opět otevírá zasvěcená studie Marty Toncrové, tentokrát s názvem „Lidová píseň a hudba v severní části Podhorácka“. V jejím úvodu věnuje autorka značný prostor sběrateli, který se tomuto subregionu intenzivně věnoval, zkušenému hudebníkovi, badateli a terénnímu pracovníku Hynku Bímovi (1874–1958). Pro tehdejší období ručních záznamů folkloru byl Bím dokonale vybaven: měl absolutní hudební sluch, vytvořil vlastní metodu zápisu textu i nápěvu lidových písní, zachycoval výraznější, ale i nepatrné odchylky v podání jednotlivých slok. Zapisoval zásadně celé písně včetně jejich variačního obměňování v průběhu interpretace (pod vlivem proměny zpěvní situace, nálady zpěváka nebo potřeby zpěvu k tanci atd.), vekou pozornost věnoval individuálním přednesovým manýrám jednotlivých interpretů (melodické ozdoby, rytmické obměny a nepravidelnosti) a prokázal výskyt těchto jevů ve značné míře paradoxně i v západní oblasti Moravy. Editorka se dále podrobně zabývá Bímovými muzikologickými metodami, zaobírá se rovněž počátky fonografických záznamů, jejichž prosazování se Bím rovněž věnoval.

Toncrová se krátce zmiňuje o dalších badatelských osobnostech regionu, ale to bychom se vraceli k záležitostem probraným již v předchozích recenzích. Za zmínku stojí zdůraznění přístupu a řada ukázkových pasáží týkajících se orální

historie. Tento dlouho nedoceňovaný či dokonce podceňovaný princip se pro etnomuzikologický a přesněji etnomuzikologicko-antropologický výzkum ukazuje jako zásadní, a to nejen ve smyslu pramenitého materiálu, ale jako jeden ze základních badatelských přístupů. Zevrubně se editorka věnuje oblíbeným místním tzv. štrajchovým kapelám („dechové obsazení zpravidla o půlnoci vystřídalo smyčcové“ ... „tenkrát se říkalo dechové [muzice] plouzent a smyčcové štrajch“). Kapely se formovaly většinou z vojenských vysloužilců, muzikantů. Sluší se zmínit o tehdy místně nejpopulárnějších kapelách: „Tenkrát byly v Deblíně 3 partie, Staří [kapelník Jan Kovařík], Prdlovská [všichni muzikanti bydleli v Prdlově; kapelník snad Petr Okoun] a Betlemská [kapelník a významný muzikantský kronikář Bohuš Sedlák, 1880–1957].“

Další studii přispěla do písňové trilogie Podhorácko I–III tentokrát Irena Ochrymčuková. Titul její studie zní: „Lidová píseň jako součást života na severním Podhorácku a v přilehlé části Bystřicka.“ V úvodu své práce vymezuje severní Podhorácko a přilehlou část Bystřicka. Na Tišnovsku již se silně projevil vliv velkoměsta Brna. Skutečný zájem o zachycení lidové kultury na Tišnovsku začal v souvislostech s přípravou Národopisné výstavy československé počátkem 90. let 19. století (nepočítáme-li již dávno předcházející okolnosti kolem tzv. guberniální sbírky – 1819). V Tišnově se konala okresní výstava jako předzvěst NVČ 1895 již v létě roku 1893. Místní nikterak nepožadovali navrácení sbírkových předmětů po dlouhodobém zapůjčení na pražskou výstavu (proč tak významná díla neuchovat v nejvyšší instituci?), ale přestože-li se tak nakonec stalo a artefakty navráceny byly, měly sběry tvořit základ nově ustanoveného regionálního muzea. Jak to tak ovšem „u nás“ chodí, bylo v Tišnově skutečně založeno Podhorácké muzeum až roku 1929 (od roku 1954

je sídlo muzea, nyní pobočky Muzea Brněnska, v areálu kláštera Porta coeli v Předklášteří). Jak píše autorka, „dožívání místní lidové hudby dnes souvisí i s bouřlivým rozvojem masových sdělovacích prostředků, zvýšením životní úrovně a celkovým směřováním obyvatelstva k masovým formám zábavy a individualistickému životnímu stylu; ... regionálně písňový repertoár se stále méně objevuje na rodinných slavnostech nebo na společenských akcích pořádaných zaměstnavatelem“. [Což ovšem recenzentovi vadí nejméně; to je námět na delší a složitější diskusi.]

Připojená ediční poznámka je srozumitelná, vyčerpávající a odborně na výši, takže nezbývá, než aby si ji uživatel edice předem co nejpečlivěji prostudoval, rovněž celá vzadu umístěná doprovodná informační soustava je na vysoké úrovni, obrazové hledisko publikace je po technické stránce vynikající a sazba je dokonalá.

Jak s jistotou dávkou pochopitelné nostalgie konstatuje Marta Toncrová, odborná

garantka celé práce, tímto dílem (svazkem) tato edice podhoráckých písní končí. A nyní již citujme autorku: „Zveřejněný materiál umožňuje [ideální] srovnání ... mnohé písně se vyskytují na více místech, zatímco jiné jsou rozšířeny spíše ojedinele.“ – A teď opět pokračuje nadšeně souhlasící recenzent: množství zápisů odpovídá variantám z Moravy, Slezska, Čech, někdy i z míst mimo území České republiky. Závěrem trocha humoru: že jsme už v 16. století „vyráběli“ Polákům a jižním Slovanům státní hymny (pokud to nebylo naopak) není žádná fikce – *Stojí borověnka borová* (srov. Host.N 29/EN 607), jen v této třídílné regionální edici pětkrát citovaná, je toho při troše fantazie dostatečným důkazem.

Nelze než zakončit recenzi zcela výstižnými slovy hlavní editorky: „Jednoznačně celá edice ukazuje bohatost a pestrost regionální písňové tradice, která sahá hluboko do minulosti, ale stále dokáže promlouvat i k současným obyvatelům Podhorácka.“

Jiří Traxler (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Mina Yang, Planet Beethoven: Classical Music at the Turn of the Millennium. Wesleyan University Press, Middletown (Connecticut) 2014, 222 s.–

Western classical music underwent a substantial reconfiguration on at least two fronts in the 20th century. First, with the advent of recording and reproduction technologies at the end of the 19th and beginning of the 20th century, it entered a new era of its commodification, which created both new anxieties and new possibilities for its existence. Second, toward the end of the 20th century, on the wings of the new political, socio-economic, and intellectual trends (e.g. postcolonialism,

poststructuralism), its ossified but seemingly everlasting edifice came to be shaken from within, both with the advent of new artistic projects and new scholarship agendas. In regard to the latter, ‘new’ musicologists (e.g., Joseph Kerman, Susan McClary, Richard Leppert, Ruth Solie) started to question conservative attitudes and ideologies of Western classical music composers, audiences, and scholars themselves, and their hidden racial, gender, and class biases, including their ideologies of